

ASPECTE JURIDICE PRIVIND VALENȚELE OBLIGAȚIEI DE ÎNTREȚINERE

DES ASPECTS JURIDIQUES EN CE QUI CONCERNE LES VALENCES DE L'OBLIGATION D'ENTRETIEN

LEGAL ASPECTS CONCERNING THE VALENCES OF THE MAINTENANCE OBLIGATION

=REZUMAT=

Pornind de la prevederile legii fundamentale, lucrarea de față își propune a realiza o analiză a anumitor instituții care țin de dreptul privat român, în mod special fiind vorba de obligația de întreținere . Partea introductivă, intitulată "Sediul materiei", analizează natura duală a acesteia, evocând existența unor obligații distinct reglementate. Conținutul acestora este relevat în secțiunea a doua a lucrării, urmând ca în partea finală să determinăm aspectele rezultate ca urmare a introducerii unui element de extraneitate, propunând în acest sens o serie de reglementări, cu titlu de lege ferenda.

=RESUMÉ=

A partir de prévisions de la loi fondamentale cette oeuvre a pour but de réaliser l'analyse des certaines institutions qui appartiennent au droit privé roumain et tout particulièrement a l'obligation d'entretien. La partie introductive, appelé « La question du siège » , analyse sa nature double, en évoquant l'existence des obligations qui sont réglementés distinctivement. Leur contenu est important dans la deuxième section de l'oeuvre , en continuant avec la partie finale dans laquelle on déterminera les aspects résultats comme conséquence de l'introduction d'un élément d'extranéité en proposant en ce sens quelques réglementations à titre de loi ferenda.

=ABSTRACT=

Based on the provisions of the Fundamental Law, the present article aims to realize an analysis of certain institutions, related to the Romanian private law, particularly regarding the maintenance obligation. Under the title "Basic Regulations", the first section examines the dual nature of this obligation, evoking the existence of two distinct obligation within the same name. The second section describes the content of the maintenance obligation, while the third section is preoccupied with underlining the main results which take place as due to the insertion of an extraneity element. By these means, we propose a series of modifications to the current regulations.

CUVINTE CHEIE : drept privat, obligația de întreținere, sediul materiei, legea aplicabilă.

MOTS-CLÉS : Droit privé , l'obligation d'entretien , la question du siege, droit applicable .

KEYWORDS : private law, maintenance obligation, basic regulations, applicable law.

1. Sediul materiei

Potrivit art.22 al.(1) din Constituția României¹, ”dreptul la viață², precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate.”. În mod similar, art.61 din Codul Civil³ stipulează faptul că ”viața, sănătatea și integritatea fizică și psihică a oricărei persoane sunt garantate și ocrotite în mod egal de lege”. Din punctul nostru de vedere, legiuitorul român, în reglementarea acestor drepturi⁴, a avut în vedere o viziune unitară din perspectiva drepturilor și a garanțiilor acestora. Astfel considerăm că, în scopul realizării acestor drepturi, legea română a reglementat și o serie de alte ”drepturi de protecție”, dispoziții între care se regăsesc și dreptul la întreținere și dreptul la despăgubiri⁵. Specificăm că nu trebuie să se pună semnul egalității între cele două drepturi(existând diferențieri chiar și în cadrul primului drept). Într-o primă deosebire, vom porni de la aspectele de natura celor ce țin de sediul materiei,urmând ca ulterior să avem în vedere alte elemente conexe.

Din punct de vedere al sediului materiei, discuția trebuie să pornească de la împărțirea bipartită a obligației de întreținere în prevederile Codului Civil.

1.1. Pornind de la acest aspect, obligația de întreținere care își trage seva din dispozițiile din Titlul V, Cartea a II-a, ale Codului Civil, va fi reglementată în baza legii⁶.

Ab initio sesizăm faptul că legea reglementează titularii unei astfel de obligații, pe de o parte. Pe de altă parte, tot legea specifică existența unei astfel de obligații numai în condițiile legii. Concluzia pe care o putem deduce în mod firesc este aceea că nu vor putea exista ”convenții de întreținere”⁷.

Voința titularului dreptului la întreținere. Ne punem întrebarea, este o astfel de obligație de întreținere indiferentă de voința – consimțământul⁸ – titularului dreptului de întreținere ?

Răspunsul trebuie să fie nuanțat, însă de principiu, din analiza economiei prevederilor Codului Civil(din această materie), credem că răspunsul trebuie să fie negativ.

Astfel, potrivit art.531 al.(1) din Codul Civil, ”Dacă se ivește o schimbare în ceea ce privește mijloacele celui care prestează întreținerea și nevoia celui care o primește(sublinierea noastră⁹), instanța de tutelă, potrivit împrejurărilor, poate mări sau micșora pensia de întreținere sau poate hotărî încetarea plății ei.”.Potrivit al.(2) al aceluiași articol, ”pensia de întreținere stabilită într-o sumă fixă se indexează de drept (s.n.), trimestrial, în funcție de rata inflației.”.

Potrivit art.532 al.(1) din Codul Civil, ”pensia de întreținere se datorează de la data cererii de chemare în judecată.(s.n.)” , în timp ce art. 532al.(2) din aceeași lege, stipulează faptul că , în ciuda acestor aspecte”pensia poate fi acordată și pentru o perioadă anterioară, dacă introducerea cererii de chemare în judecată (s.n.) a fost întârziată din culpa debitorului.”.

În mod practic, textele enunțate anterior evocă doua situații în care poate exista voința titularului dreptului la întreținere.

a.) Prima situație are în vedere existența unei nevoi, nevoie care se poate prefigura în funcție de o serie de caractere precum vârsta, venit, pregătire școlară etc.. Ceea ce observăm la o primă analiză,

¹ Publicată în Monitorul Oficial al României(prescurtat M.Of.), Partea I, nr.767 din 31 .10.2003

² Dreptul la viață trebuie înțeles în sensul de acel drept al persoanei de a se naște și de a trăi (Statul asigurând un nivel minim de garanții, în acest sens. Acest aspect nu înseamnă că statul are obligația de ați asigura un minim nivel de trai.).

³ Legea nr.287/2009 privind Codul Civil, publicată în M.Of., Partea I, nr.511 din 24.06.2009(republicat în M.Of. nr.505 din 15.07.2011).

⁴ și în mod special din punct de vedere al reglementării dreptului la integritate fizică și psihică.

⁵ Specificăm faptul că prezenta lucrare are în vedere cu precădere dreptul la despăgubiri ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite.

⁶ Într-adevăr, potrivit art.513 din Codul Civil, ”Obligația de întreținere există numai între persoanele prevăzute de lege. Ea se datorează numai dacă sunt întrunite condițiile cerute de lege.”

⁷ Prin terminologia de ”convenții de întreținere” vom avea în vedere acele contracte prin care părțile să deroge de la prevederile legale, existente în această materie. Altfel spus, în această materie va prima voința legiuitorului, voința subiectului, titular al dreptului la întreținere fiind irelevantă din acest punct de vedere.

⁸ Specificăm că voința are o natură complexă, ea incluzând două elemente: consimțământul și cauza.

⁹ În continuare vom prescurta ”sublinierea noastră” cu inițialele s.n. .

această nevoie are un caracter extrinsec voinței autorului, fapt care ne duce pe cale de consecință la întrebarea cum devine incidentă nevoia ca și modalitate de configurare a unei voințe a autorului ? Răspunsul, credem noi, este particularizat în funcție de următoarea situație ipotetică.

Situație ipotetică. Persoana fizică A din cvasi motive se află într-o stare de nevoie. Fiind întrunite condițiile legale, aceasta beneficiază de dreptul de întreținere¹⁰. Ulterior acestui eveniment, această persoană încheie un contract de muncă¹¹ cu o altă persoană C. Aflând de acest aspect, persoana fizică B¹² (în temeiul art. 531 al.(1) din Codul Civil) va cere instanței fie sistarea în mod complet a unei astfel de prestații, fie reducerea în mod proporțional.

Practic încheierea unui contract de muncă¹³, se înscrie în sintagma uzitată de legiuitorul român, respectiv cea de "schimbare în ceea ce privește [...] nevoia celui care o primește(întreținerea)". Într-o astfel de situație suntem însă într-un caz de dublu consimțământ. Pe de o parte există un consimțământ al persoanei în cauză, creditorul obligației de întreținere, care încheie un contract de muncă.

În acest moment, creditorul obligației este în cunoștință de cauză asupra modificărilor survenite în mod indirect asupra cuantumului întreținerii, fiind de principiu *nemo censetur ignorare legem*¹⁴. Al doilea consimțământ este cel ce rezultă din acțiunea intentată în justiție de debitorul obligației de întreținere. Ce se întâmplă dacă această persoană fizică A dobândește bunuri ? Răspunsul trebuie diferențiat în funcție de cum contractul în cauză a fost încheiat pe timpul minoratului sau majoratului. În cazul unei persoane majore, existența bunurilor va fi considerat drept temei pentru micșorarea cuantumului obligației de întreținere, aflându-ne în această situație într-o altă ipoteză a "schimbării în ceea ce privește [...] nevoia celui care o primește(întreținerea)", sau, mai exact, un al doilea caz al existenței unui dublu consimțământ (pe de o parte al debitorului obligației de întreținere, care intenționează cererea de chemare în judecată, iar pe de altă parte al acțiunii creditorului de dobândire a bunurilor în cauză).

Dacă însă persoana creditorului se află în stare de minorat, atunci, de principiu¹⁵, existența unor bunuri în patrimoniu acestuia va fi ignorată.

Specificăm că pentru a se excepta bunurile minorului de la stabilirea nevoii specifice obligației de întreținere, textul legal¹⁶ menționează o condiție suplimentară pe lângă starea de minorat, și anume ca persoana debitorului obligației de întreținere să fie circumstanțiat prin calitatea de părinte al minorului – creditor al acestei obligații.

Drept concluzie, observăm că această primă situație, indiferent că e vorba de voința titularului dreptului la întreținere, sau e circumstanțiată de existența și a voinței debitorului obligației, ea de principiu are în vedere situația modificării unui **raport obligațional de întreținere preexistent**.

b.) A doua ipoteză are în vedere o influențare a momentului de când *curge*¹⁷ obligația de întreținere. Mai exact, această a doua ipoteză pornește de la situația a lipsei unui raport obligațional de întreținere preexistent.

¹⁰ Reglementat conform dispozițiilor din Titlul V, Cartea a II-a, a Codului Civil(Persoana fizică A având poziția de creditor al întreținerii).

¹¹ Sau un raport de serviciu.

¹² Persoană B care, în speța noastră, se află pe poziția de debitor al obligației de întreținere.

¹³ Specificăm că, din acest punct de vedere, persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani, iar în mod excepțional, la 15 ani. Potrivit art.13 al.(1) din Legea nr. 53/2003 din M.Of., Partea I, nr. 72 din 5 februarie 2003, republicată în M.Of.,Partea I, nr.345 din 18 mai 2011,(Codul Muncii) " Persoana fizică dobândește capacitatea de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani.". Potrivit al.(2) al art.13, "persoana fizică poate încheia un contract de muncă în calitate de salariat și la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul părinților sau al reprezentanților legali, pentru activități potrivite cu dezvoltarea fizică, aptitudinile și cunoștințele sale, dacă astfel nu îi sunt periclitate sănătatea, dezvoltarea și pregătirea profesioanală."

¹⁴ Nimeni nu poate invoca necunoașterea legii.

¹⁵ Spunem de principiu, pentru că, potrivit art.525 al.(2)din Codul Civil, dacă prestarea obligației de întreținere nu poate fi realizată fără a se aduce atingere propriilor mijloace de subzistență ale debitorului, instanța de tutelă va putea încuviința valorificarea acestor bunuri.

¹⁶ Mai exact art.525 din Codul Civil.

¹⁷ De când curge în sensul de când trebuie executată.

Într-o astfel de situație, consimțământul debitorului, față de ipoteza nr.1, va avea un efect tocmai invers, în sensul că întârzierea introducerii cererii, datorată de către debitorul obligației de întreținere, va determina existența unui drept la întreținere cu caracter retroactiv(pe o "perioadă anterioară", în terminologia codului).Concluzionând, în materia obligației de întreținere cu izvor art.513-534 din Codul Civil, izvorul principal este dat de către voința legiuitorului, în timp ce voința titularului dreptului la întreținere(cât și a debitorului obligației corelative) se află pe un plan secundar.

1.2. Din perspectiva obligației de întreținere care derivă dintr-un contract de întreținere, deosebit de cele menționate anterior, izvorul are o natură duală, fiind pe de o parte vorba de contractul de întreținere – manifestare de voință a părților contractului(creditorul și debitorul întreținerii) iar pe de altă parte de reglementările legale, dispoziții¹⁸ care configurează contractul de întreținere. Practic, deosebit de ipoteza anterioară(unde voința creditorului și/sau debitorului întreținerii reprezentau elemente care circumstanțiau dreptul), reglementarea din Cartea a V-a prefigurează un rol complementar și egal între voința părților contractante și voința legiuitorului, cele două acționând concomitent.

Din perspectivă contractuală, specificăm că, potrivit art.2255, "Contractul de întreținere se încheie în formă autentică, sub sancțiunea nulității absolute". Practic, putem sesiza că această manifestare de voință a părților, în această materie, nu este una absolută, ci relativă, prefigurată de voința legiuitorului. Într-o astfel de situație, deși incident principiul libertății contractuale, totuși părțile vor beneficia nu doar de drepturile din contractul de întreținere ci și de cele prevăzute de cadrul legal pentru contractul de întreținere.

Mai mult, în cazul încheierii unui contract de întreținere, sediul reglementării se poate regăsi și în dispozițiile¹⁹ incidente din materia reglementării contractului de rentă viageră.

De exemplu, prin corobarea art.2256 cu art.2246 din Codul Civil, contractul care stipulează o întreținere constituită pe durata vieții unui terț, care era decedat în ziua încheierii contractului, este lovit de nulitate absolută (fiind un caz special al regulii generale privind sancționarea cu nulitatea absolută a contractelor lipsite de obiect, în opinia noastră,astfel cum este reglementat de art.1225 al.(2) din Codul Civil.Potrivit acestui text, obiectul contractului trebuie să fie determinat și licit, sub sancțiunea nulității absolute).

1.3. Dreptul la despăgubiri, de regulă, este "emolumentul" unui fapt ilicit, o rezultată logică a acestuia. Altfel spus, dreptul la despăgubiri își găsește izvor în tocmai fapta ilicită/dăunătoare săvârșită sau de care răspunde un subiect de drept. Din punct de vedere al implicațiilor voinței debitorului/creditorului, specificăm că în această situație, potrivit art.1357 din Codul Civil, autorul răspunde pentru faptele săvârșite cu vinovăție, mai exact, "pentru cea mai ușoară culpă" – *culpa levissima*.²⁰

¹⁸ A se vedea dispozițiile art. 2254 - 2263 din Titlul IX, a Cărții a V-a(*Despre obligații*), din Codul Civil.

¹⁹ articolul nr. 2256 din Codul Civil, aflat sub denumirea marginală"Aplicarea regulilor de la renta viageră", prevăzând o astfel de posibilitate. Potrivit art.2256, "dispozițiile art.2243-2247,art.2249, art.2251 al.(1) și 2252 se aplică în mod corespunzător și contractului de întreținere".

²⁰ Totuși, chiar și în lipsa unei vinovății, codul reglementează situații în care o persoană poate fi obligată la despăgubiri. Astfel, potrivit art. 1361 din Codul Civil, "cel care, aflat în stare de necesitate, a distrus sau a deteriorat bunurile altuia pentru a se apăra pe sine ori bunurile proprii de un prejudiciu sau pericol iminent este obligat să repare prejudiciul cauzat(repararea prejudiciului în cazul art.1361 din Codul Civil, se va realize potrivit regulilor aplicabile îmbogățirii fără justă cauză.)". Mai mult, potrivit art.1360 al.(2) din Codul Civil, deși în cazul legitimei apărări, victima care cauzează agresorului un prejudiciu, va putea fi ținută răspunzătoare în sensul reparării acestuia, astfel încât "va putea fi obligat la plata unei indemnizații adecvate și echitabile" dacă se depășesc limitele legitimei apărări(literatura de specialitate în domeniul dreptului penal realizează chiar o distincție între excesul justificat și excesul scuizabil).

Drept concluzie, sesizăm că în materia dreptului la despăgubiri izvorul este dat de voința legiuitorului care a înțeles să sancționeze anumite comportamente, pe de o parte, iar pe de altă parte, acesta (dreptul la despăgubiri) rezultă și din săvârșirea aceluia fapt ilicit.

Din punctul nostru de vedere, din perspectiva izvoarelor, această ipoteză este similară cu cea a dreptului de întreținere care își are izvorul în dispozițiile Cărții a V-a din Codul Civil(legea prefigurând drepturile și obligațiile ce rezultă ca urmare a săvârșirii faptului licit lato sensu(încheierea contractului de întreținere)/ilicit, însă voința subiectului de drept este esențială pentru nașterea dreptului la întreținere/despăgubiri).

2. Cuprinsul "drepturilor de protecție"

Deosebirile nu se regăsesc doar la nivelul elementelor extrinseci ale obligației de întreținere – în analiza noastră - sediului materiei. Regăsim în acest sens deosebiri și din punct de vedere al elementelor intrinseci.

Avem în vedere , în acest sens, elementele de cuprins – respectiv care este conținutul unor astfel de drepturi. În cazul obligației de întreținere , deși izvorul diferă, conținutul, în principiu²¹, este relativ identic.

Din perspectiva obligației de întreținere cu izvor contractual, semnalăm prevederile art.2257²² din Codul Civil. Potrivit acestui text, "debitorul întreținerii datorează creditorului prestații stabilite în mod echitabil ținându-se seama de valoarea capitalului și de condiția socială anterioară a creditorului(s.n.). Debitorul este obligat în special să asigure creditorului hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, menaj, precum și folosința unei locuințe corespunzătoare.Întreținerea cuprinde, de asemenea, îngrijirile și cheltuielile necesare în caz de boală." În plus, o astfel de obligație cuprinde și obligația de înmormântare²³.

Elementul specific , așa cum observat este dat de costul vieții("condiția socială anterioară a creditorului"). Acest aspect relevă faptul că, deși legea arată un conținut minimal al obligației de întreținere(menaj,încălțăminte etc.), acesta totuși diferă în funcție de nevoile creditorului(aspect similar cu nevoia creditorului obligației de întreținere izvorâte în temeiul Cărții a II-a din Codul Civil). În ceea ce privește obligația de întreținere din Cartea a II-a, ea este particularizată prin dispozițiile art.402 , respectiv art.499 din Codul Civil.

Ținând cont de dispozițiile art.402 și 499²⁴, atunci când ne aflăm în situația unui copil minor, obligația de întreținere va include cheltuielile de creștere, educare, învățatură și pregătire profesională a copilului minor ("minoratul" circumstanțiază obligația, în acest caz).

Sintetizând toate aceste aspecte, observăm că obligația de întreținere lato sensu²⁵ își găsește specificitatea printr-un caracter complex(executându-se, de regulă, în natură).

Acest aspect ne arată faptul că obligația de întreținere nu se limitează doar la o plata unei sume de bani, deosebit de dreptul la despăgubiri. Acesta din urmă are în vedere o executare indirectă a obligațiilor (prima executându-se, de regulă, în natură). Ceea ce este specific este faptul că daunele-interese, la care are dreptul o persoană, pot fi de două feluri, respectiv despăgubiri moratorii și despăgubiri compensatorii²⁶.

²¹ Spunem în principiu pentru că, așa cum vom vedea, conținutul obligației de întreținere derivată din dispozițiile Cărții a II-a (*Despre familie*), se particularizează în anumite situații.

²² Articol aflat sub denumirea generică "Întinderea obligației de întreținere".

²³ Art.2257 al.(3) din Codul Civil. A se consulta și R.R.Popescu, "Note de Curs – Contractul de Întreținere", Universitatea din București, Facultatea de Drept, București 2012, p.1-3.

²⁴ Prevederi importante sunt redată însă de art.499 al.(3), care prefigurează un termen limită de executare a acestui tip special de obligație. Prin terminologia " termen limită de executare a acestui tip special de obligație" nu avem în vedere ipoteza stabilirea unui termen de prescripție. Potrivit textului indicat anterior, "părinții sunt obligați să îl întrețină pe copilul devenit major, dacă se află în continuarea studiilor, până la terminarea acestora, dar fără a se depăși vârsta de 26 de ani."

²⁵ Vom utiliza terminologia de Obligația de întreținere lato sensu atunci când facem referire la Obligația de întreținere care izvorăște în temeiul Cărții a II-a (*Despre familie*) precum și Obligația de întreținere care izvorăște dintr-un contract de întreținere încheiat în condițiile Cărții a V-a (*Despre obligații*) din Codul Civil.

²⁶ Așa cum se arată în literatura de specialitate(C.STĂTESCĂ, C.BÎRSAN, "Drept civil – Teoria generală a obligațiilor", ediția a IX-a, revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București 2008, op.cit. p.329.), *despăgubirile compensatorii reprezintă echivalentul prejudiciului suferit de creditor pentru neexecutarea totală sau parțială a obligației*(dreptul la despăgubiri moratorii având în vedere ipoteza unei executări cu întârziere a obligației). Practic observăm că daunele-interese compensatorii vin a înlocui executarea în natură a obligației în genere, în timp ce despăgubirile moratorii au un caracter complementar executării în natură. Aceasta înseamnă că în cazul despăgubirilor compensatorii, nu le vom putea cumula cu executarea în natură a obligației(în timp ce, pentru dezdăunările moratorii va exista o astfel de posibilitate).

Concluzionând aceste aspecte, observăm că în materia obligației de întreținere executarea, ca regulă, se face în natură, ea putând include și prestații prin echivalent (prin acordarea unor sume de bani). Din contră, în materia obligației la despăgubiri, executarea se realizează, ca regulă, în mod indirect (putându-se cumula cu executarea în natură în eventualitatea unei obligații executate cu întârziere).

3. Aspecte de drept internațional privat

Din perspectiva Dreptului Internațional Privat²⁷, problema nu este una unitară. Această observație o aducem drept notă critică a reglementărilor în materia obligației de întreținere. Așa cum am arătat anterior, obligația de întreținere lato sensu are un caracter complex. Ea este prefigurată în prestații care se individualizează de la caz la caz, ceea ce este specific însă în toate cazurile fiind existența nevoii, respectiv condiția socială anterioară.

Practic rațiunea reglementărilor în materia obligației de întreținere este una identică. Aceasta urmărește o protecție a creditorului întreținerii, subiect de drept care, datorită unor cvasi-particularități, se regăsește într-o stare specială, fapt care generează necesitatea întreținerii. Dacă în materia dreptului la despăgubiri, reglementările de DIPriv. realizate în mod diferit, în funcție de anumite circumstanțe, își găsesc relevanța, considerăm că, de lege ferenda, în materia obligației de întreținere lato sensu, trebuie să existe o reglementare unitară.

Aspecte terminologice. Înainte să antamăm acest aspect, trebuie să realizăm o serie de observații de ordin terminologic ca să putem înțelege importanța acestei probleme. În ceea ce privește raportul de DIPriv., vom avea în vedere acel raport juridic particularizat de unul sau mai multe elemente de extraneitate²⁸. Particularitatea acestui element trebuie înțeleasă în sensul că ea intervine la nivelul oricărui dintre elementele raportului juridic – subiect, obiect și conținut.

Putem trage concluzia, pe de o parte, că pentru a ne afla în fața unui raport juridic cu element de extraneitate, este suficient ca acesta să intervină la nivelul oricărui din elementele raportului juridic *in genere*, neexistând condiționarea acestuia de intervenție la nivelul tuturor elementelor sale (în mod cumulativ).

Pe de altă parte putem sesiza că elementul de extraneitate, nu este un nou element de sine stătător, ci o particularitate a oricărui dintre elementele raportului juridic. În al treilea rând, existența acestui element constituie izvorul unui conflict de legi.

Practic, cu titlu de exemplu, o instanță sesizată cu o cerere privind stabilirea pensiei de întreținere, în cazul în care unul dintre subiecți – creditorul/debitorul, este un cetățean străin, își va pune întrebarea: legea cărui sistem de drept aplică – sistemul de drept român sau sistemul de drept străin? Răspunsul acestei probleme este dat de către norma conflictuală. Norma conflictuală este o normă specifică DIPriv., care soluționează conflictul de legi, în sensul că ea stabilește care din sistemele de drept internațional trebuie să se aplice sistemului de drept dedus judecății.

Observăm că rolul unei astfel de norme nu este acela de a soluționa litigiul ci ea vine pentru a "debalansa" egalitatea juridică dintre cele două sisteme de drept incidente, "spărgând" această egalitate. Din perspectivă terminologică, atunci când facem referire la sistemul de drept la care această normă conflictuală face trimitere, vom avea în vedere *lex causae* (noțiune ce nu trebuie confundată cu *lex fori*/legea forului – sistemul de drept al instanței sesizate).

Legea aplicabilă obligațiilor de întreținere. Revenind la cele discutate anterior, trebuie să pornim de la dispozițiile aplicabile celor două obligații de întreținere. În cazul obligației de întreținere din materia dreptului familiei²⁹, norma conflictuală o regăsim în dispozițiile art. 2612 din Codul Civil.

²⁷ În continuare vom prescurtat DIPriv..

²⁸ A se vedea C.P.BUGLEA, "Drept Internațional Privat – Curs pentru învățământul la distanță", Universitatea din București, Facultatea de Drept, București 2011, p.05-10.

²⁹ A se consulta din literatura de specialitate, D.A.SITARU, "Drept Internațional Privat", Editura Lumina Lex, București 2000, p.357-360, D. LUPAȘCU; D. UNGUREANU, "Drept Internațional Privat", Editura Universul Juridic, București 2012, p.179-189.

3.1. Potrivit textului, legea aplicabilă obligației de întreținere se determină potrivit reglementărilor dreptului Uniunii Europene³⁰. Dacă în alte materii legiuitorul român a prezentat un caracter precaut, în această materie a preferat a da prevalență reglementărilor dreptului U.E.. Acest aspect este pe deplin justificat ținând cont de existența diferențelor dintre sistemele de drept existente între celelalte state membre ale U.E., pe de o parte, și ale României, pe de altă parte.

Ne punem întrebarea, care este norma de drept la care se face trimitere prin norma conflictuală de la art. 2612 ?

Răspunsul ne este dat de dispozițiile Regulamentului (CE) nr. 4/2009³¹. Specificăm că adoptarea acestui regulament a fost realizată ca urmare a aderării U.E.³² la Conferința de Drept Internațional Privat de la Haga, devenind membru al acesteia la data de 3.04.2007.

Regulamentul însă nu soluționează în mod direct această problemă ci, la rândul său, conține o normă de trimitere. Astfel, potrivit art.15 din Regulament, ”Legea aplicabilă obligațiilor de întreținere se stabilește în conformitate cu Protocolul de la Haga din 23 noiembrie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor de întreținere în statele membre care au obligații în temeiul actului respectiv.”³³. Potrivit art.3 al.(1) din protocol, ”Obligațiilor de întreținere li se aplică legea statului în care creditorul își are reședința obișnuită, cu excepția cazurilor în care prezentul protocol dispune altfel.”. Desprindem astfel regula *Lex Domicili Creditoris*.

Soluția adoptată de legiuitorul european este una de natură pragmatică, ținând cont pe de o parte de rațiune unei astfel de reglementări (astfel cum a fost analizată anterior), iar pe de altă parte de faptul că domiciliu/reședința obișnuită este un element apropiabil³⁴.

În sprijinul acestei afirmații ne pare a fi relevant art.3 al.(2) din protocol. Potrivit acestuia, ”în cazul unei schimbări a reședinței obișnuite a creditorului, legea statului în care se află noua sa reședință obișnuită se aplică din momentul în care intervine schimbarea³⁵”. Practic acest articol pune accentul pe actualitatea reședinței obișnuite, fiind indiferent legiuitorului european actualitatea cetățeniei, în această materie.

Regula stipulată de art.3 este una generală, regulamentul prefigurând dispoziții speciale în prevederile art.4, circumstanțierea realizându-se în funcție de anumite trăsături ale subiectelor de drept vizate, altele decât cetățenia.

Astfel, potrivit art.4 al.(1), sfera debitorilor este delimitată (din punct de vedere al aplicării regulilor speciale), în mod exhaustiv, la (a) părinții copiilor, (b) alte persoane decât părinții pentru întreținerea persoanelor care încă nu au împlinit vârsta de 21 de ani (cu excepția obligațiilor de întreținere dintre soți și foști soți) precum și (c) copiii părinților.

Alineatele (2), (3) și (4) învederează care sunt regulile speciale din acest punct de vedere. Astfel potrivit al.(2), ”în cazul în care, în temeiul *lex domici creditoris*, creditorul nu poate obține întreținere de la debitor, se aplică legea forului”. Observăm că atunci când legea domiciliului

³⁰ În continuare prescurtat U.E..

³¹ Regulamentului (CE) nr. 4/2009 al Consiliului, din 18 decembrie 2008, privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor și cooperarea în materie de obligații de întreținere, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L, nr.007 din 10.01.2009, p.0001-0079.

³² / Comunității Europene, la acel moment istoric.

³³ A se vedea în acest sens Decizia Consiliului 2009/941/CE din 30 noiembrie 2009 privind încheierea de către Comunitatea Europeană a Protocolului de la Haga, din 23.11.2007, privind legea aplicabilă obligațiilor de întreținere, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L, nr.331 din 16.12.2009.

³⁴ pentru că existența unui alt punct de legătură, precum cetățenia, nu învederează în toate cazurile rațiunea legii de a veni în sprijinul persoanei mai slabe, în nevoie – pentru că ne-am fi putut regăsi în situația unui cetățean străin care locuiește într-un alt stat dar nu a dobândit cetățenia încă a celui din urmă stat, astfel încât reglementarea ca aplicabilă a *lex domici creditoris* apare ca răspunzând unei sfere de probleme mult mai mari decât cea care ar fi existat în cazul aplicării legii cetățeniei creditorului.

³⁵ Specificăm că acest articol prezintă relevanță și din punct de vedere al soluționării conflictului mobil de legi. Legiuitor a optat, în acest sens, pentru un sistem mixt (legea veche aplicându-se până la momentul schimbării punctului de legătură, ulterior aplicându-se legea nouă). Trebuie să menționăm că prin conflict mobil de legi vom avea în vedere situația în care un raport juridic e supus succesiv la două sisteme de drept diferite, ca urmare a deplasării punctului de legătură, al norme conflictuale aplicabile.

creditorului întreținerii este defavorabilă acestuia, în patrimoniul acestuia se naște un drept de opțiune, pe de o parte putând opta pentru lex domicili creditoris, iar pe de altă parte, putând opta pentru lex fori.

Al.(3) reglementează o situație similară, în sensul posibilității aplicării legii forului, cu precizarea că nu este vorba de lex fori creditoris ci de lex fori debitoris. O astfel de aplicare este însă dublu condiționată. Pe de o parte trebuie ca creditorul obligației de întreținere să fi sesizat autoritatea competentă din statul în care debitorul își are reședința obișnuită. Pe de altă parte, o astfel de lege trebuie să poată acorda posibilitatea creditorului de a obține întreținerea.

În opinia noastră, credem că această a doua condiție trebuie să aibă în vedere ca lex domicili debitoris să ofere toate garanțiile de ordin substanțial și procedural necesare îndeplinirii unui astfel de drept al creditorului. Credem că, în ipoteza în care legea în cauză nu acordă într-o astfel de materie, posibilitatea atacării, de exemplu, cu o cale de atac, a actului constatator al obligației de întreținere, atunci creditorul nu va putea opta pentru lex fori debitoris.

În acord cu cele stipulate anterior, se pare că viziunea legiuitorului european este în această linie de idei. Acesta lasă, potrivit art.4 al.(4) din protocol, ca aplicabilă legea cetățeniei comune a debitorului și creditorului, numai în eventualitatea unei imposibilități a obținerii întreținerii, în temeiul lex domicili creditoris, lex fori creditoris respectiv lex fori debitoris.

Art. 5 din protocol circumstanțiază subiectele obligației de întreținere, în sensul că atunci când au calitatea de soți³⁶, se poate aplica o altă lege decât lex domicili creditoris, însă cu o dublă condiționare. Pe de o parte trebuie ca una dintre părți să obiecteze. Pe de altă parte, trebuie ca să fim în prezența unei legături mai strânse a căsătoriei cu legea unui alt stat (decât cea aplicabilă în speță), caz în care se va aplica legea statului cu care acea căsătorie prezintă legăturile cele mai strânse. În acest sens, legiuitorul european, menționează exemplificativ, ca reprezentând o legătură strânsă – ultima reședința comună.

Observăm că legile enumerate anterior, ca putând fi aplicabile, au în vedere o determinare obiectivă (adică aspectul dominant în alegerea unei legi aplicabile acelui raport juridic este dat de voința legiuitorului, considerându-se drept primordială în raport cu voința subiectelor de drept - particularii). Regulamentul însă acordă posibilitatea unei intervenții a voinței subiectelor de drept privat, în sensul stabilirii legii aplicabile dintr-o paletă de opțiuni limitativ enumerate.

Potrivit art.8 din protocol, părțile pot opta ca lege aplicabilă: (a) legea oricărui stat a cărui cetățenie o are una dintre părți la data desemnării, (b) legea statului reședinței obișnuite a uneia dintre părți la data desemnării, (c) legea desemnată de părți ca fiind aplicabilă sau legea care se aplică în fapt regimul de proprietate al bunurilor lor³⁷ și (d) legea desemnată de părți ca fiind aplicabilă sau legea care se aplică în fapt divorțului sau separării lor legale³⁸.

Menționăm, tot cu titlu de lex voluntatis, dar circumstanțiat, se poate aplica și legea unei autorități care îndeplinește o procedură specială privind obligația de întreținere (putând fi vorba de lex fori sau lex auctoritatis, după cum este vorba de o procedură realizată de o instanță de judecată sau un organ jurisdicțional).

³⁶ Din perspectiva dreptului român, obligația de întreținere între foștii soți își are sediul materiei în dispozițiile art. 389 din Codul Civil (Observăm că în mod similar, legiuitorul român tratează distinct problema dreptului la despăgubiri de dreptul la întreținere). Potrivit al.(1), "prin desfacerea căsătoriei, obligația de întreținere între soți încetează." Totuși, "soțul divorțat are dreptul la întreținere, dacă se află în nevoie din pricina unei incapacități de muncă survenite înainte de căsătorie ori în timpul căsătoriei" precum și în ipoteza intervenirii unei incapacități în decurs de un an de la desfacerea căsătoriei, dar numai dacă o astfel de incapacitate își găsește izvorul/are legătură cu căsătoria.

³⁷ Spre exemplu, a se vedea art.2613 și următoarele din Codul Civil.

³⁸ Fiind vorba fie de incidența prevederilor art. 2597 – 2602 din Codul Civil, fie Regulamentul nr.1259 /2010 din 21 iunie 2012 (Prescurtat RR3 – Regulamentul Roma III), dacă este vorba de două sisteme de drept ale unor state parte la acest regulament – respectiv Belgia, Bulgaria, Germania, Spania, Franța, Italia, Letonia, Luxemburg, Ungaria, Malta, Austria, Portugalia, Slovenia și respectiv România (RR3 în genere cuprinde dispoziții mai permissive față de Codul Civil român). RR3 a fost publicat în Jurnalul Oficial, L, nr.343 din 29.12.2010, p.10-16.

3.2. Din perspectiva obligației de întreținere care își găsește izvorul în prevederile Codului Civil³⁹ care reglementează contractul de întreținere, observăm din start, că nu există o reglementare expresă pentru această ipoteză.

Totuși, trebuie să specificăm că în această ipoteză, obligația de întreținere are un izvor dual – atât legea cât și contractul (în speța noastră contractul de întreținere). Astfel fiind, trebuie să avem în vedere că o astfel de obligație apare drept efect al contractului de întreținere.

În concluzie, considerăm că este relevant adagiul latin *accessorium sequitur principalae*⁴⁰. Uitându-ne peste prevederile Codului Civil, observăm că nu există o reglementare expresă în acest sens, fiind tentați la o primă analiză să considerăm, **în mod greșit**, incidente dispozițiile art. 2637-2639 din cod.

Având în vedere însă aderarea României la U.E., va trebui să ținem cont de dispozițiile art.148al.(2)⁴¹ din Constituția României revizuită. Potrivit art.288 T.F.U.E.⁴², ”pentru exercitarea competențelor Uniunii, instituțiile adoptă regulamente, directive, decizii, recomandări și avize. Regulamentul are aplicabilitate generală. Acesta este *obligatoriu* (s.n.) în toate elementele sale și se aplică direct în fiecare stat membru.”.

Mențiunea este importantă pentru că, în materia obligațiilor contractuale, regăsim Regulamentul nr. 593/2008⁴³. Uitându-ne la dispozițiile art.1, observăm că aspectele privind contractul de întreținere nu este exclus de la domeniul de aplicare a RR1⁴⁴. Potrivit art.1 al.(2) litera (b), RR1 **nu se aplică** ”obligațiilor rezultate din *relații de familie* (s.n.) și din relațiile care, în conformitate cu legea care le este aplicabilă, sunt considerate ca având efecte comparabile, *inclusiv obligații de întreținere*(s.n.)”. Menționăm această dispoziție (pentru că am putea fi tentați, **în mod greșit**, să credem că se referă inclusiv la obligațiile de întreținere ce-și găsesc temei într-un contract de întreținere⁴⁵) se referă la obligații de întreținere cu izvor raporturile de dreptul familiei (”relații de familie” în terminologia RR1).

Astfel, vom găsi drept incidente art.3, respectiv art.4 RR1, după caz⁴⁶.

Analizând prevederile RR1⁴⁷, observăm că regula în materie este dată de principiul libertății contractuale, regulă de drept care apare ca și consecință a principiului general al autonomiei de voință a părților. În acest sens, din punct de vedere al întinderii voinței părților, acestea pot opta pentru orice normă legală, lege care,ca regulă, se va aplica pentru întreg contractul. Nimic nu împiedică părțile să stabilească diferite legi aplicabile diferitelor instituții ale contractului.

Altfel spus, ne putem regăsi în ipoteza supunerii răspunderii contractuale la o anumită lege, în timp ce, obligația de întreținere, care rezultă dintr-un astfel de contract, la altă lege⁴⁸.

Dacă nu există o manifestare de voință a părților în sensul stabilirii legii aplicabile contractului, vom proceda la stabilirea acesteia având în vedere criteriile de ordin obiectiv, relevate de art.4 din

³⁹ A se vedea și D. LUPAȘCU ; D. UNGUREANU, ”Drept Internațional Privat”, Editura Universul Juridic, București 2012, p.232-243, C.P.BUGLEA, ”Drept Internațional Privat – Curs pentru învățământul la distanță”, Universitatea din București, Facultatea de Drept, București 2011, p.63-69.

⁴⁰ Obligației de întreținere - cu temei contractual și legal - va urma legea aplicabilă contractului de întreținere.

⁴¹ Potrivit acestui text, ”ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne (s.n.), cu respectarea prevederilor actului de aderare”.

⁴² Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene(avem în vedere, în exemplul dat, art.288 paragrafele 1 și 2).

⁴³ Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008, privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Regulamentul Roma I – RR1, publicat în Jurnalul Oficial, L, nr.177 din04.07.2008, p.87).

⁴⁴ Fiind însă excluse de exemplu, aspecte precum obligații care rezultă din cambii, cecuri, convențiile de arbitraj și convențiile privind alegerea instanței competente.

⁴⁵ și pe cale de consecință să ajungem să considerăm ca fiind aplicabile, în mod greșit, dispozițiile art.2637-2639 din Codul Civil – prevederi la care se face trimitere prin art.2640 al.(2)Codul Civil.

⁴⁶ în funcție dacă există o determinare sau nu a legii aplicabile, de către părți – *lex voluntatis*.

⁴⁷ Specificăm că avem în vedere , cu precădere, reglementările care țin de fondul actului juridic.

⁴⁸ Literatura de specialitate nu recomandă o astfel de alegere, pentru că ne-am puteam regăsi în fața unei contrarietăți, fapt ce ar duce la o determinare obiectivă a legii aplicabile.A se vedea C.P. BUGLEA, ”Drept Internațional Privat – Curs pentru învățământul la distanță”, Universitatea din București, Facultatea de Drept, București 2011, p.66 .

RR1. Analizând dispozițiile al.(1), observăm că pentru contractul de întreținere nu există o reglementare expresă și specială (determinând incidența dispozițiilor al.(2)-(4) ale art.4 RR1).

Potrivit al.(2), ”în cazul în care contractului nu i se aplică alineatul (1) [...], contractul este reglementat de legea țării în care își are reședința obișnuită partea contractantă care efectuează prestația caracteristică.”. În cazul nostru, cel care realizează prestația caracteristică – executarea⁴⁹ obligației de întreținere- este debitorul obligației – astfel încât se va aplica legea țării în care își are reședința obișnuită debitorul obligației de întreținere.

Alineatul (3) stipulează posibilitatea aplicării unei terțe lege – respectiv legea țării cu care prezintă contractul de întreținere legătura cea mai strânsă, cu îndeplinirea a două condiții. Prima condiție prefigurează o astfel de legătură , în timp ce a doua condiție are în vedere o îndeplinire a criteriilor prevăzute de art.4 al.(1)/al.(2) din RR1.

Alineatul (4) învederează posibilitatea aplicării legii cu care contractul prezintă legăturile cele mai strânse⁵⁰(cu alte cuvinte este o soluție identic reglementată cu cea de la al.(3)), diferența față de condițiile art.4 al.(3) constând în lipsa celei de a doua condiții cerute de legiuitorul european.

Din punctul nostru de vedere, actuala reglementare este criticabilă ținând cont de rațiunea obligației de întreținere – respectiv protecția persoanei aflate în nevoie. Propunem de lege ferenda reglementarea în mod unitar a legii aplicabile în materia obligației de întreținere lato sensu, fiind de principiu că *ubi eadem est ratio, eadem solutio esse debet* (unde se aplică același raționament, se aplică aceeași soluție).

Propunem în acest sens, aplicarea *lex domici creditoris* ca regulă generală , din perspectiva determinării obiective (iar atunci când o astfel de lege este mai puțin favorabilă creditorului unei obligații de întreținere care rezultă din raporturi de natură contractuală, să se aplice reguli similare celor stipulate de art.4 al.(2)-(4) din RR1).

Din perspectiva *lex voluntatis*, credem că pentru o reglementare unitară, se vor specifica posibilități similare celor prefigurate de art. 8 RR3 , la care să se adauge o nouă literă, care să stipuleze aplicarea oricărei altei legi aleasă de părți pentru obligații de întreținere care rezultă din raporturi de natură contractuală , cu condiția ca o astfel de lege aleasă de părți să nu fie mai puțin favorabilă decât cea aplicabilă în lipsa alegerii. Specificăm că, din punct de vedere al legii aplicabile contractului, reglementarea legii aplicabile obligației de întreținere va reprezenta o excepție de la caracterul unitar al stabilirii legii aplicabile contractului de întreținere⁵¹. Specificăm că, atunci când o astfel de derogare – în sensul stabilirii unor legi diferite aplicabile obligației de întreținere de natură contractuală și a contractului de întreținere, duce la o contrarietate între cele două legi aplicabile, se va aplica atât pentru obligația de întreținere cât și pentru contractul de întreținere din care derivă, determinarea obiectivă a legii aplicabile contractului de întreținere (instituind astfel o excepție de la excepție).

Fără a insista asupra materiei legii aplicabile dreptului la despăgubiri⁵², specificăm că discuția noastră trebuie să pornească de la prevederile art. 2641 din Codul Civil⁵³.

⁴⁹ Nu folosim terminologia de plată, pentru că, așa cum am arătat anterior, obligația de întreținere prezintă un caracter complex, nelimitându-se la o sumă de bani.

⁵⁰ *The proper law of the contract.*

⁵¹ Practic derogându-se, prin intermediul propunerii noastre de lege ferenda, de la principiul *accessorium sequitur principalae* – obligația de întreținere având caracter accesoriu pe lângă contractul de întreținere, însă nu va urma regimul juridic al legii aplicabile contractului.

⁵² Pentru că ar putea face obiectul unei lucrări de sine stătătoare.

⁵³ Specificăm că luăm în considerare, din acest punct de vedere, dreptul la despăgubiri născut ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite – extracontractuale.Potrivit art. 2641 Codul Civil, ”legea aplicabilă obligațiilor extracontractuale se determină potrivit reglementărilor D.U.E.. În materiile în care nu intră sub incidența reglemntărilor U.E. sunt aplicabile dispozițiile prezentului cod privind legea aplicabilă actului juridic, dacă nu se prevede altfel prin convenții internaționale sau prin dispoziții speciale”. Semnalăm în acest caz aplicarea dispozițiilor Regulamentului (CE) nr.864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007, privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale (cunoscut și sub denumirea Regulamentul Roma II – RR2), publicat în Jurnalul Oficial, L, nr.199 din 31.07.2007, p.40-49. Acest regulament tratează problema distinct, în funcție de tipul de fapt ilicit în fața căruia ne

BIBLIOGRAFIE:

1. Dragoș – Alexandru SITARU, "Drept Internațional Privat ", Editura Lumina Lex, București 2000 ;
2. Claudiu-Paul BUGLEA, "Drept Internațional Privat – Curs pentru învățământul la distanță", Universitatea din București, Facultatea de Drept, București 2011 ;
3. C.STĂTESCĂ; C.BÎRSAN, "Drept civil – Teoria generală a obligațiilor", Ediția a IX-a, revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București 2008;
4. Romeo-Radu Popescu, "Note de Curs – Contractul de Întreținere", Universitatea din București, Facultatea de Drept, București 2012;
5. Ion DOGARU ; Sevastian CERCEL, "Drept Civil. Partea Generală", Editura C.H.Beck, București 2007 ;
6. Ion DOGARU ; Edmond Gabriel OLTEANU ; Lucian Bernd SĂULEANU, "Bazele Dreptului Civil. Volumul IV. Contracte Speciale", Editura C.H.Beck, București 2009 ;
7. Dan LUPAȘCU ; Diana UNGUREANU, "Drept Internațional Privat", Editura Universul Juridic, București 2012 ;
8. Nicoleta DIACONU, "Drept Internațional Privat – CURS UNIVERSITAR", Ediția a III –a, Editura Lumina Lex, București 2006 ;
9. Aurelian GHERGHE, "Drept Internațional Privat", Editura Universul Juridic, București 2010 ;
10. Ioan MACOVEI, "Drept Internațional Privat", Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura ARS LONGA, Iași 2001 ;
11. Noul Cod Civil, Ed. Universul Juridic, București 2011(Legea nr.287/2009 privind Codul civil, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.511 din 24.07.2009, republicată în Monitorul Oficial al României, nr. 505 din 15.07.2011);
12. Regulamentului (CE) nr.864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007, privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale , publicat în Jurnalul Oficial, L, nr.199 din 31.07.2007;
13. Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008, privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale , publicat în Jurnalul Oficial, L, nr.177 din 04.07.2008;
14. Regulamentului (CE) nr. 4/2009 al Consiliului, din 18 decembrie 2008, privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor și cooperarea în materie de obligații de întreținere, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L, nr.007 din 10.01.2009;
15. Decizia Consiliului 2009/941/CE din 30 noiembrie 2009 privind încheierea de către Comunitatea Europeană a Protocolului de la Haga, din 23.11.2007, privind legea aplicabilă obligațiilor de întreținere, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L, nr.331 din 16.12.2009;
16. Legea nr. 53/2003 din Monitorul Oficial, Partea I, nr. 72 din 5 februarie 2003, republicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.345 din 18.05. 2011;
17. "Constituția României. Convenția Europeană a Drepturilor Omului", Editura ROSETTI Internatioanl, București 2012 (Constituția României, Publicată în Monitorul Oficial al României(M.Of.), Partea I, nr.767 din 31 .10.2003);
18. Regulamentul (U.E.) nr.1259 /2010 al Consiliului, din 21 iunie 2012, de punere în aplicare a unor forme de cooperare consolidată în domeniul legii aplicabile divorțului și separării de corp, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L, nr.343 din 29.12.2010;

aflăm. Specificăm că atunci când elementul de extraneitate va viza sistemul de drept român și un sistem de drept al unui stat terț, nemembru al U.E., își vor găsi incidența dispozițiile Codului Civil.

